

בס"ד, כ"ז ניסן התשפ"ו

מנחות צ"ג – דיני הסמיכה על הקרבן

שאלות:

1. מוחמד הביא קרבן שלמים לבית המקדש, הוא סומך עליו?

סמיכה ותמורה על ידי יורש

במשנה נאמר שהיורש סומך על קרבן שהפריש אביו ומת, מביא את הנסכים שלו, וגם יכול להמיר אותו (חל עליו דין תמורה). **רב חנניה** שנה לפני **רבא** ברייתא שאומרת הפוך: "יורש לא סומך ויורש לא ממיר". **רבא** הסביר שאין צורך להפוך את גרסת הברייתא, כי היא משקפת את דעתו של **רבי יהודה**, בעוד שהמשנה שלנו היא כדעת **חכמים**:

○ דעת **רבי יהודה**: יורש לא סומך ולא ממיר. המקור לכך שאינו סומך הוא אחד המיעוטים שראינו בשלמים "קִרְבָּנו" – דווקא הקרבן שלו ולא קרבן אביו. את הדין שאינו ממיר הוא לומד בהיקש בין "תחילת הקדש" (מעשה התמורה, שבו חלה הקדושה על בהמת החולין) לבין "סוף הקדש" (מעשה הסמיכה, שנעשה בסוף התהליך סמוך לשחיטה): כמו שבסמיכה יורש לא סומך, ככה הוא גם לא יכול להמיר.

חכמים כאמור בתחילת הדף למדו את שלושת המיעוטים 'קרבנו' אחרת. מהלימודים של **חכמים**, או **שרבי יהודה** לא לומד את כל בעלי הקרבן לסמיכה, או שהוא לומד שני לימודים דומים (קרבן גוי וקרבן חברו) ממיעוט אחד.

○ דעת **חכמים**: יורש סומך וממיר. המקור שלהם לדין תמורה הוא הכפל בפסוק "הִמֵּר יְמִיר", שבא לרבות את היורש. הם לומדים את דין הסמיכה בכיוון ההפוך סוף הקדש מהתחלתו: כמו שבמיר יש תמורה, ככה יש גם סמיכה.

המקור לדין אישה בתמורה: **רבי יהודה** משתמש בכפל הפסוק "הִמֵּר יְמִיר" כדי לרבות אישה לדין תמורה, כיוון ששאר הפרשה כתובה בלשון זכר. **חכמים** לומדים שאישה חייבת בתמורה מהמילה "וְאִם", ו**רבי יהודה** לא דורש את המילה הזו.

2. חזקי רוצה למנות שליח שיסמוך בשבילו על הקרבן, הוא יכול?

המקורות לפסולים למצוות סמיכה

המשנה אומרת שהכל סומכים חוץ מהפסולים: חרש, שוטה, קטן, סומא (עיוור), גוי, עבד, שליח ואישה.

והגמרא מפרטת את המקורות לדינים האלו:

- **חרש, שוטה וקטן**: הם לא סומכים בגלל שהם לא "בני דעת" ופטורים ממצוות.
- **גוי**: הפסוק אומר "בְּנֵי יִשְׂרָאֵל... וְסִמְךָ יְדוּ", ומכאן לומדים שדווקא בני ישראל סומכים ולא גויים.
- **דין הסומא**: הגמרא מבררת למה סומא לא סומך. **רב חסדא** ו**רב יצחק בר אבדימי** נחלקו מה המקור לכך:

1. דעה אחת: לומדים את זה מהיקש סמיכה-סמיכה לדין "זקני עדה" (הסנהדרין). כמו שחברי הסנהדרין חייבים להיות ללא מום (וסומא נחשב בעל מום), ככה גם מי שסומך על הקרבן לא יכול להיות סומא.
2. דעה שנייה: לומדים את זה מהיקש למצוות "עולת ראייה". כמו שסומא פטור ממצוות ראייה (החובה להיראות בבית המקדש ברגלים), ככה הוא פטור גם ממצוות סמיכה.

הגמרא מסבירה שמי שלומד מעולת ראייה מעדיף ללמוד "יחיד מיחיד" (קרבן יחיד מקרבן יחיד), והלומד מזקני עדה מעדיף ללמוד מפרשה שבה דין הסמיכה כתוב בפירוש בתוך הפסוק ("בגופיה"), בעוד שבעולת ראייה שהיא חובה, היא לומדת ממה שכתוב בפרשת שמיני 'ויעשה כמשפט', מעולת נדבה.

○ מיעוט עבד, שליח ואישה: חכמים דרשו מהמילה "וסמך ידו" שלושה מיעוטים המלמדים שבעל הקרבן חייב לסמוך בעצמו:

- ידו – ולא יד עבדו.
- ידו – ולא יד שלוחו.
- ידו – ולא יד אשתו.

הגמרא מסבירה למה צריך לכתוב את כל השלושה: אם היה כתוב רק אחד, היינו חושבים שרק עבד פסול כי הוא לא חייב בכל המצוות, אבל שליח (שבדרך כלל נחשב "כמותו" של האדם) אולי יוכל לסמוך בשבילו. ואם היינו לומדים על שליח, היינו חושבים שאשתו (שנחשבת "כגופו" של בעלה) תוכל לסמוך במקומו. לכן התורה הדגישה שכל אחד חייב לבצע את הסמיכה בעצמו.

3. אלעזר סמך בכל כוחו על הצלעות של הבהמה, האם הוא קיים את מצות הסמיכה?

אופן הסמיכה וחשיבותה

- סמיכה כ"שירי מצווה": הברייתא שואלת על הפסוק "וסמך... ונרצה לו לכפר עליו" וכי הסמיכה היא זו שמכפרת? הרי הכפרה נעשית בדם שנאמר "כי הדם הוא בנפש יכפר". אלא המשמעות היא שהסמיכה היא "שירי מצווה", והפסוק בא ללמד שאם אדם ביטל את הסמיכה, לא קיים את המצוה מן המובחר, למרות שבפועל הקרבן כשר וכיפר. דין דומה קיים גם לגבי מצוות התנופה.
- מיקום הסמיכה בבהמה: המצווה היא לסמוך דווקא על הראש של הבהמה. חכמים לומדים מהפסוק 'וסמך ידו על ראש העולה' שיש למעט מקומות אחרים: לא על הצוואר (גרון), לא על הגב ולא על החזה. הגמרא מסבירה שהיה צורך למעט גם את הגב בגלל שהוא בגובה הראש, וגם את החזה מאחר והוא טעון תנופה בקרבנות מסוימים. והיה מקום לחשוב שאפשר לסמוך עליהם.
- סמיכה על הצדדים: הגמרא מביאה את דברי אבא ביראה בשם רבי אליעזר בן יעקב, שיש לסמוך על גבי הראש ולא על צידי הראש (הלחיים).
- חציצה בסמיכה: רבי ירמיה שאל אם מטלית (בגד) על היד נחשבת חציצה בין האדם לבהמה. הגמרא מביאה ברייתא שאומרת שאסור שיהיה שום דבר חוצץ בין היד לבין הזבח.

- סמיכה בשתי ידיים: **ריש לקיש** לומד מהפסוק שנאמר בכהן הגדול ביום הכיפורים ("וְסִמָּךְ אֶת־יְדֵי־שְׂתֵי־יָדָיו") הקרי הוא ידיו, בניין אב לכל התורה: כל מקום שכתוב "ידו", הכוונה היא לשתי ידיים, אלא אם התורה פירשה במפורש שמדובר ביד אחת.
  - הגמרא מספרת ש**רבי אלעזר** לימד את הדין הזה בבית המדרש בלי להזכיר שהוא שמע אותו מ**ריש לקיש**. **ריש לקיש** הקפיד על כך והקשה לו: אם כל "ידו" זה שתי ידיים, למה התורה כתבה "יְדֵיו" (בלשון רבים) בעשרים וארבעה מקומות אחרים? **רבי אלעזר** שתק ולא ענה. אחרי ש**ריש לקיש** נרגע, הוא הסביר לו שהכלל שלו נאמר רק לגבי סמיכה על בהמה, אבל בסמיכה על אדם (כמו משה שסמך ידיו על יהושע) המילה "יְדָיו" באמת משמעה רק יד אחת, ולכן שם התורה הייתה חייבת לכתוב "יְדֵיו" כדי שנלמד שמדובר בשתי ידיים.
  - הגמרא שואלת על דברי המשנה שמספיק לכאורה לכתוב שתכף לסמיכה שחיטה, וממילא יודעים שבמקום שסומכים שם שוחטים. והגמרא אומרת שאכן זו כוונת המשנה.
- בסיום הדף הגמרא מביאה משנה חדשה שמשווה בין סמיכה לתנופה, איזה דינים חמורים בסמיכה ואיזה בתנופה.